

ČESKÁ SPRÁVA
SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

INFORMACE PRO STUDENTY Z OBLASTI SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

OBSAH

Kdo je z pohledu sociálního zabezpečení studentem.....	3
Studenti a sociální pojištění.....	4
I. Studenti a nemocenské pojištění	4
II. Studenti a rodičovství	5
III. Studenti a důchodové pojištění	7
IV. Studenti a dobrovolné důchodové pojištění	7
V. Studenti a invalidní důchod	8
VI. Studenti a sirotčí důchod.....	8
VII. Studenti a zaměstnání (brigády)	9
VIII. Studenti a podnikání.....	10
IX. Studenti a dlouhodobý pobyt v zahraničí	11
X. Povinnosti po ukončení studia	12

Kdo je z pohledu sociálního zabezpečení studentem

Studentem se rozumí osoba, která se studiem soustavně připravuje na budoucí povolání, nejdéle však do 26 let věku. Za zmíněnou přípravu se považuje zejména:

- studium na středních, vyšších odborných a vysokých školách v České republice (s výjimkou dálkového, distančního, večerního a kombinovaného studia, je-li dítě v době takového studia výdělečně činné v rozsahu zakládajícím účast na pojištění nebo pobírá-li podporu v nezaměstnanosti či podporu při rekvalifikaci, a studia za trvání služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů nebo vojáků z povolání);
- studium na středních nebo vysokých školách v cizině, studium na zahraničních školách nebo studium ve vysokoškolském studijním programu zahraniční vysoké školy uskutečňované na území České republiky, pokud je toto studium podle rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) postaveno na roveň studia na středních nebo vysokých školách v České republice;
- teoretická a praktická příprava na zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost pro osoby se zdravotním postižením, prováděná podle předpisů o zaměstnanosti;
- studium v jednoletých kurzech cizích jazyků s denní výukou ve vzdělávacích institucích, které poskytují jednoleté kurzy cizích jazyků s denní výukou a jsou vedeny v seznamu MŠMT (pouze pro osoby se středním vzděláním s maturitní zkouškou, které úspěšně vykonaly první maturitní zkoušku v kalendářním roce, v kterém zahajují jednoletý kurz cizích jazyků).

Kompletní informace o tom, co je považováno za přípravu na budoucí povolání, uvádí zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů v § 21–23. Zda má osoba tzv. status studenta, sdělí příslušné osobě škola samotná nebo lze tuto skutečnost ověřit u MŠMT.

Studenti a sociální pojištění

V zásadě platí, že studenti nejsou během studia nemocensky ani důchodově pojištěni. K účasti na důchodovém pojištění z titulu studia se mohou přihlásit dobrovolně. Pokud však studenti pracují nebo podnikají, může jim vzniknout povinná účast na pojištění, a tím i povinnost platit pojistné (více v bodech VII a VIII). Stanou-li se studenti v důsledku úrazu či vážné nemoci invalidními, může jim být za splnění stanovených podmínek přiznán invalidní důchod (více bod V). Studenti, kterým v době do 26 let věku zemře rodič, mají za určitých zákonných podmínek nárok na sirotčí důchod (více bod VI).

Následující informace pomohou jak studentům, tak i jejich rodičům, blízkým či pedagogickým poradcům v základní orientaci v této oblasti. Odbornou pomoc a konkrétní informace ve specifických situacích vždy poskytnou pracovníci OSSZ.

I. Studenti a nemocenské pojištění

Cílem dávek nemocenského pojištění je finančně zabezpečit ekonomicky aktivní (pracující) občany v okamžiku, kdy kvůli nemoci, mateřství, rodičovství či ošetřování ztratí výdělek (zpravidla mzdu či plat). Účast na nemocenském pojištění zaměstnanců vzniká ze zákona a je povinná. Osoby samostatně výdělečně činné si mohou platit nemocenské pojištění dobrovolně.

Dokud student není výdělečně činný, není účasten nemocenského pojištění, a nemá tedy ani povinnost odvádět pojistné. To znamená, že během studia nemá nárok na žádné dávky nemocenského pojištění, tj. především na nemocenské nebo na peněžitou pomoc v mateřství (lidově „mateřskou“).

Pokud je student při studiu zaměstnaný a má uzavřenou pracovní smlouvu nebo dohodu o pracovní činnosti, je zpravidla nemocensky pojištěn (více bod VII) z této činnosti a má na dávky nemocenského pojištění nárok. I student, který podniká (vykonává samostatnou výdělečnou činnost) a dobrovolně si platí nemocenské pojištění, má při splnění stanovených zákonných podmínek na dávky nemocenského pojištění nárok.

Poznámka: Dohoda o pracovní činnosti (DPČ) není totéž co dohoda o provedení práce (DPP). Účast na pojištění vzniká u každé z těchto dohod za jiných podmínek (více bod VII).

DŮLEŽITÉ: Neplést si nemocenské pojištění se zdravotním pojištěním. Jejich účel je odlišný. Nemocenské pojištění slouží k finančnímu zajištění v případě nemoci či mateřství v zásadě pracujícím lidem. Tuto agendu zajišťují v součinnosti se zaměstnavateli OSSZ. Zdravotní pojištění však slouží k úhradě zdravotní péče, jako je lékařské ošetření, ambulantní či nemocniční léčba, pohotovostní a záchranná služba aj., a je v působnosti zdravotních pojišťoven. Principy zdravotního pojištění jsou jiné než v sociálním pojištění, proto je nutné se na práva a povinnosti s ním související informovat vždy u zdravotní pojišťovny, u které je dotyčný registrován.

II. Studenti a rodičovství

Studium není pojištěnou činností, a proto pokud studentka (event. student) nastupuje na tzv. mateřskou v době studia a nepracoval/a, nesplňuje podmínky pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství (PPM).

Pro nárok na PPM je totiž nutné splnit dvě podmínky. Jednak žadatel/ka musí být v době nástupu na ni nemocensky pojištěn/a, případně musí u těhotné studentky trvat ochranná lhůta, která činí 180 dnů od skončení pojištění (zaměstnání) nebo pouze tolik dní, kolik dní trvalo ukončené pojištění, popř. pojištěnka až do dne nástupu na peněžitou pomoc v mateřství pobírá nemocenské z dřívějšího pojištění a také musí být nemocensky pojištěn/a minimálně 270 dnů v posledních 2 letech před nástupem na PPM (to je zhruba 9 měsíců nemocenského pojištění v rozložení 2 let). Tato podmínka nemusí být splněna jen u jednoho zaměstnavatele, ale v období stanovených 2 let lze sčítat dny z různých pojištění (zaměstnání), pouze však doby, které se nepřekrývají. Studenti, kteří jsou účastni nemocenského pojištění jako osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ), musí být z uvedených 270 dnů trvání pojištění účastni nemocenského pojištění alespoň 180 dnů jako OSVČ, a to v posledním roce přede dnem nástupu na PPM. Nastoupit na PPM lze v období 6–8 týdnů před očekávaným dnem porodu.

Doba studia se může započítat pro splnění uvedené podmínky potřebné doby účasti na pojištění jen v případě, že studenti úspěšně školu dokončí a poté nastoupí do zaměstnání nebo se dobrovolně přihlásí k nemocenskému pojištění OSVČ při výkonu samostatné výdělečné činnosti. Věk 26 let v tomto případě není určující. V situaci, kdy zaměstnání nebo přihláška k nemocenskému pojištění OSVČ sice založí účast na pojištění, ale není splněna podmínka 270 dnů pojištění (180 dnů jako OSVČ), započte se do potřebných dnů i doba dokončeného studia, pokud spadá do 2 let (1 roku) přede dnem nástupu na PPM.

Dobu dokončeného studia je třeba prokázat ověřenou kopií dokladu o jeho ukončení, např. maturitním vysvědčením, diplomem, výučním listem apod., a také potvrzením o době studia.

Pokud studentka nesplňuje zákonem dané podmínky pro nárok na PPM, má ode dne porodu nárok na rodičovský příspěvek. Jde o dávku státní sociální podpory, kterou vyplácí Úřad práce ČR (dále jen ÚP ČR). Proto je nutné obrátit se s žádostí na příslušné kontaktní pracoviště ÚP ČR podle místa trvalého bydliště.

Pokud student/otec není z titulu výdělečné činnosti nemocensky pojištěn, nemá nárok na otcovskou (týdenní dávka, kterou lze čerpat do 6 týdnů od narození dítěte).

Příklad 1: Pokud je studentka zaměstnaná a při studiu v posledních 2 letech odpracovala alespoň 270 dní v zaměstnání (popřípadě postupně ve vícero zaměstnáních) a zaměstnavatel za ni odváděl odvody na sociální pojištění (jehož součástí je i nemocenské pojištění), vznikne jí nárok na peněžitou pomoc v mateřství z titulu výkonu zaměstnání.

Příklad 2: Studentka vysoké školy z důvodu těhotenství ukončila (přerušila) studium a následně porodila. Dávka v tomto případě studentce nenáleží, není pojištěnkou. Od měsíce, v němž porodí, může pobírat rodičovský příspěvek (dávku státní sociální podpory).

Příklad 3: Studentka řádně ukončila studium na vysoké škole dne 30. května. Dne 1. srpna nastoupila do zaměstnání, které založilo účast na nemocenském pojištění. Na PPM nastupuje 6 týdnů před očekávaným dnem porodu dne 30. prosince. V zaměstnání sice nezískala potřebných 270 dnů účasti na pojištění, ale doba studia, které bylo řádně ukončeno, se do této doby započte.

III. Studenti a důchodové pojištění

Studenti důchodové pojištění povinně platit nemusí. Podle platné právní úpravy není doba studia v období od 1. 1. 2010 dobou důchodového pojištění ani dobou tzv. náhradní, což znamená, že se nezapočítává do doby potřebné pro nárok na starobní důchod. Pokud student chce, aby se mu doba studia pro budoucí nárok na starobní důchod počítala, má možnost přihlásit se k dobrovolnému důchodovému pojištění (více v bodě IV). Pokud student při studiu vykonává výdělečnou činnost, která zakládá účast na pojištění, je povinen odvádět pojistné a tato doba se mu započítá do důchodu (více v bodech VII a VIII). Pro úplnost, doba studia v období do 31. 12. 2009 se do důchodu započítává nejvýše v rozsahu prvních 6 let po 18. roce věku.

DŮLEŽITÉ: Lidé si často pojem důchod či důchodové pojištění spojují se stářím. Zejména mladí lidé to považují za téma velmi vzdálené, které se jich bude týkat třeba až za několik desítek let. Důchod však není jen a výhradně otázkou stáří, mezi důchodové dávky patří kromě starobního důchodu i důchod invalidní. Ten je spojen se situacemi, jako je vážná nemoc či těžký úraz, k nimž může dojít v jakémkoliv věku. I nárok na tyto důchody je ve většině případů podmíněn získáním určité doby důchodového pojištění. Mezi dávky důchodového pojištění patří i důchody pozůstalostní, které jsou spojeny s úmrtím blízkého člena rodiny.

IV. Studenti a dobrovolné důchodové pojištění

Pokud studenti starší 18 let chtějí, aby se jim doba studia započítávala do doby pojištění pro nárok na starobní důchod, mohou se přihlásit k dobrovol-

né účasti na důchodovém pojištění a uhradit pojistné alespoň v minimální výši platné pro daný kalendářní rok. Přihláška se podává na tiskopisu, který je zveřejněn na ePortálu ČSSZ, a to u libovolné OSSZ v rámci dané Územní správy sociálního zabezpečení (ÚSSZ). Přihlášku je možné podat kdykoliv, tj. jak v průběhu studia, tak kdykoliv po jeho skončení. Obdobné je to s placením pojistného, které je možné hradit průběžně nebo kdykoliv po skončení studia. To znamená, že doplacení důchodového pojištění za dobu studia, aby se tato doba hodnotila pro nárok na starobní důchod, je možné kdykoliv.

V. Studenti a invalidní důchod

Základní podmínkou pro nárok na invalidní důchod je uznání invalidity posudkovým lékařem Institutu posuzování zdravotního stavu (IPZS) a také získání zákonem stanovené potřebné doby pojištění.

Podmínka doby pojištění pro přiznání invalidního důchodu je závislá na věku žadatele. U osob ve věku do 28 let je potřebná doba pojištění kratší (u osoby do 20 let je kratší než 1 rok, u osoby od 20 do 22 let alespoň 1 rok, u osoby od 22 do 24 let alespoň 2 roky, u osoby od 24 do 26 let alespoň 3 roky a u osoby od 26 do 28 let alespoň 4 roky).

Pro účely splnění podmínky potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod se za dobu pojištění, kromě doby vedení v evidenci úřadu práce, považuje též doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole v ČR, a to před dosažením 18 let věku, nejdříve však po ukončení povinné školní docházky, a také prvních 6 let studia po 18. roce věku.

VI. Studenti a sirotčí důchod

Na sirotčí důchod má nárok osiřelé nezaopatřené dítě po zemřelém rodiči (osvojiteli) nebo po osobě, která ho převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěření dítěte do výchovy. Pokud dítě přijde o oba rodiče, pobírá sirotčí důchod po každém z nich. Student je nezaopatřeným dítětem, pokud studuje, tj. soustavně se připravuje na budoucí povolání studiem, nejdéle však do dovršení věku 26 let (za nezaopatřené dítě se však nepovažuje student, pokud je poživatelem invalidního důchodu pro invaliditu

třetího stupně). Nárok na sirotčí důchod vznikne, pokud zemřelá osoba pobírala starobní či invalidní důchod nebo ke dni úmrtí splnila podmínku potřebné doby důchodového pojištění pro nárok na invalidní či starobní důchod.

Žádost o sirotčí důchod podává za nezletilého sirotka jeho zákonný zástupce nebo jiný zástupce (např. poručník), zletilý sirotek podává žádost osobně, a to na libovolné OSSZ v rámci dané Uzemní správy sociálního zabezpečení (ÚSSZ), žádost je možné podat také online prostřednictvím služby „[Žádost o důchod online](#)“. Služba je dostupná na ePortálu ČSSZ s využitím elektronické identifikace (např. datová schránka, bankovní identita). K žádosti o sirotčí důchod se předkládají doklady zemřelého rodiče (pokud nepobíral důchod). Ověřován je vztah zemřelého k dítěti a u nezletilého sirotka také vztah zástupce k dítěti. Za tímto účelem jsou využívány údaje v příslušném agendovém informačním systému. Pokud uvedené skutečnosti nelze za využití systému ověřit, je třeba na výzvu OSSZ potřebné doklady předložit. U dítěte, které již skončilo povinnou školní docházkou, je třeba předložit doklady prokazující jeho nezaopatřenost, např. potvrzení o studiu.

VII. Studenti a zaměstnání (brigády)

Studenti si mohou během studia přivydělávat, a to jak dlouhodobě, tak formou krátkodobých brigád.

Zda jsou z této pracovní činnosti nemocensky a důchodově pojištěni, záleží na tom, na základě jaké smlouvy či dohody (přesně řečeno pracovněprávního vztahu) pracují.

Studenti, kteří při studiu pracují na základě pracovní smlouvy nebo dohody o pracovní činnosti (bez ohledu na to, zda v průběhu školního roku, nebo o prázdninách), jsou z titulu zaměstnání důchodově i nemocensky pojištěni, jestliže jejich měsíční příjem sjednaný ve smlouvě nebo skutečně dosažený z pracovní činnosti dosáhne alespoň částky 4 000 Kč. Zaměstnavatel je povinen za ně odvádět pojistné na sociální zabezpečení. V případě dočasné pracovní neschopnosti (lidově „marodění na neschopenku“) delší než 14 dnů mají nárok na nemocenské (během prvních 14 dnů jim zaměstnavatel poskytuje náhradu mzdy).

V případě, kdy studenti mají zaměstnání zakládající účast na pojištění, má zaměstnavatel povinnost na období této činnosti vystavit zaměstnancům evidenční list důchodového pojištění (ELDP). Jedno jeho vyhotovení předá zaměstnanci, jedno zašle k evidenci na ČSSZ. Tato evidovaná doba se pak započítává pro důchod.

Účast na pojištění nevzniká z tzv. zaměstnání malého rozsahu, kdy sjednaný i skutečně dosažený příjem nedosahuje částky rozhodného příjmu 4 000 Kč za kalendářní měsíc. Tehdy se pojistné neodvádí a v případě nemoci nevzniká nárok na nemocenské. Činnost vykonávaná na základě dohody o provedení práce (DPP) nezakládá účast na pojištění, pokud výše zúčtovaného příjmu v měsíci nepřesahuje částku 10 000 Kč. V měsících, ve kterých příjem z DPP tuto částku přesáhne, je osoba pojištění účastna. Toto období se započítává do doby důchodového pojištění pro nárok na důchod. Pokud v tomto měsíci onemocní, má nárok na výplatu nemocenského.

VIII. Studenti a podnikání

Student, který začne podnikat (přesněji řečeno vykonávat samostatnou výdělečnou činnost), musí zahájení činnosti (podnikání) oznámit OSSZ příslušné podle místa trvalého pobytu (u cizinců povoleného pobytu). Studenti do 26 let, kteří podnikají, mohou být považováni za OSVČ vykonávající tzv. vedlejší činnost. Studium jako důvod pro výkon vedlejší činnosti musí však písemně oznámit a doložit příslušné OSSZ potvrzením vydaným školou.

Při výkonu tzv. vedlejší činnosti platí pojistné na důchodové pojištění pouze v případě, kdy jejich daňový základ dosáhl výše zakládající povinnou účast na důchodovém pojištění nebo se k účasti na něm sami přihlásí. Rozhodná částka, jejímž dosažením vznikne povinnost doplatit pojistné na důchodové pojištění za kalendářní rok a současně povinnost platit po podání Přehledu o příjmech a výdajích za předchozí kalendářní rok měsíční zálohy, se každý rok mění. Nemocenské pojištění OSVČ je dobrovolné a účast na něm vznikne, pokud se k němu OSVČ sama přihlásí a platí pojistné.

Příklad: Pokud student začne podnikat na vedlejší činnost, pak první rok neplatí zálohy na důchodové pojištění. Ty začne platit až v roce následujícím po podání Přehledu o příjmech a výdajích za uplynulý kalendářní rok, jestliže mu vznikne účast na pojištění. Účast na pojištění pak vznikne až v případě, že zisk z podnikání přesáhne rozhodnou částku, která v roce 2024 činí 105 520 Kč (částka pro celý kalendářní rok). Tato částka se každý rok mění (v roce 2023 činila 96 777 Kč).

K hlavním povinnostem OSVČ v rámci sociálního zabezpečení patří každoroční podávání Přehledu o příjmech a výdajích, placení záloh na pojistné, pokud je samostatná výdělečná činnost vykonávána v rozsahu zakládajícím účast na pojištění, a také oznamování rozhodných skutečností (např. ukončení činnosti nebo zánik oprávnění vykonávat činnost či ukončení studia aj.).

IX. Studenti a dlouhodobý pobyt v zahraničí

Pokud studenti plánují vycestovat do zahraničí za účelem výdělečné činnosti, nemusí tuto skutečnost oznamovat ČSSZ či OSSZ (pokud však ukončují odjezdem výkon samostatné výdělečné činnosti, jsou povinni tuto skutečnost oznámit). V ČR v tomto případě nevzniká ani povinnost hradit pojistné. V zemích Evropské unie podléhají zaměstnané či podnikající osoby zpravidla právním předpisům toho členského státu, na jehož území pracují. Na práva a povinnosti související se sociálním zabezpečením v dané zemi je třeba se informovat u příslušné instituce v konkrétním státě (to platí i pro země mimo EU). Kontakty na tyto instituce v zemích EU lze najít na internetových stránkách www.cssz.cz.

Také v případě, že student nebude v zahraničí vykonávat výdělečnou činnost (vycestuje za účelem studijní stáže, na jazykový kurz apod.), nevzniká mu vůči ČSSZ či OSSZ žádná (ani ohlašovací) povinnost. V případě dlouhodobějšího setrvání v zahraničí za účelem studia je možné se ještě před plánovaným odjezdem přihlásit k dobrovolnému důchodovému pojištění, má-li student zájem, aby se mu tato doba započítala pro účely budoucích důchodových nároků. Pro řešení nemoci, úrazu či jiných rizikových událostí slouží v těchto situacích komerční cestovní pojištění.

X. Povinnosti po ukončení studia

Pokud absolventi po ukončení studia nezačnou výdělečnou činnost, nemají povinnost odvádět pojistné na sociální zabezpečení. Pojistné neodvádějí, ani když jsou vedeni v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání. Doba vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání je náhradní dobou pro účely důchodového pojištění, její zápočet do doby potřebné pro nárok na důchod je omezen. Od nástupu do zaměstnání vzniká ze zákona účast na nemocenském a důchodovém pojištění, pojistné na sociální zabezpečení odvádí za zaměstnance zaměstnavatel.

Pokud absolvent současně se studiem vykonává samostatnou výdělečnou činnost jako vedlejší, je povinen ukončení studia oznámit příslušné OSSZ. V případě pokračování podnikání i po ukončení studia, není-li jiného důvodu pro výkon vedlejší činnosti, je podnikání hlavní samostatnou výdělečnou činností a OSVČ je povinna platit alespoň minimální zálohy na pojistné.

Vydala Česká správa sociálního zabezpečení v červnu 2016, aktualizováno v únoru 2024.

Informace uvedené v tomto letáku jsou zjednodušené. Úplné informace jsou uvedeny v právních předpisech účinných ke dni vydání letáku. Bližší informace na základě podrobností ke konkrétní situaci poskytnou studentům i jejich rodičům každý úřední den pracovníci OSSZ a ČSSZ.